

„Dobrá“ škola pro ekologickou výchovu

Za základní vztahový rámec pro posouzení kvality školy považujeme **cíle ekologické výchovy**¹. V rovině poznávací směřuje k:

- porozumění souvislostem v biosféře, ekologickým zákonitostem, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí, včetně možností zmírňování, omezování až vyloučení jejich následků
- pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí
- komplexnímu chápání hodnoty přírody ve všech dimenzích (poznávací, duchovní, estetické, ekonomické, politické, sociální) a na základě toho k redukci zbytečných lidských potřeb a neodůvodněných nároků

Pro **utváření hodnotově - orientačních vztahů** k prostředí je důležité:

- osvojování etických principů jednání a chování a překonávání primitivně egocentrických názorů a hodnot
- pochopení estetické hodnoty přírody na základě schopnosti vnímat, prožívat, hodnotit krásu přírody jako celku (barev, tvarů, vůní, zvuků, její harmonii, pohodu), zachovávání čistoty, pořádku, prosazování vkusnosti, účelnosti, tvořivosti při zlepšování životního prostředí
- prosazování šetrnosti, hospodárnosti, pokory, přátelství, preference ohleduplnosti, odpovědnosti a porozumění.

V rovině prakticko - přetvářecí:

- poskytuje dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí
- ukazuje modelové příklady jednání, které je žádoucí i nežádoucí z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje
- napomáhá rozvíjet spolupráci v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni
- přispívá k utváření zdravého životního stylu
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí
- učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska
- učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů

¹ Srv. RVP ZV (2004), Horká (2000)

Znaky kvalitní školy v kontextu naplňování cílů EV

Při hledání kritérií k posuzování dobré, kvalitní školy z hlediska EV vycházíme z obecných požadavků, mezi něž náleží **ukazatele kvality vstupů, podmínek** (např. materiální vybavení školy, personální složení školy a kvalita učitelského sboru), dále **kvality procesu vzdělávání a fungování školy a kvality výsledků vzdělávání** (např. V. Spilková, 2001, s. 77 -79).

I. Kvalita vstupů, podmínek (personálních, materiálních)

Jasná vize a společné cíle školy – EV je součástí života školy a denní praxí školy

EV jako součást školního kurikula, identifikace učitelů s cíli a úkoly EV, zásady udržitelného rozvoje do života školy, škola a místní společenství se spojují v úsilí o zachování životního prostředí. Participace učitelů a dalších partnerů školy na tvorbě školního vzdělávacího programu s ekologicko-výchovnými aspekty (využití disponibilních hodin). EV pro všechny žáky ZŠ v rámci všech vyučovacích předmětů, v průběhu celé školní docházky (vč. školní družiny, školních klubů).

Kvalita učitelského sboru

- profesionalita učitelů, vysoká angažovanost, zaujetí pro práci s dětmi, spolupráce mezi učiteli, spolupráce s rodiči a dalšími partnery, identifikace učitelů se školou
- osobnostní kvality, otevřenost a flexibilita učitelů – nové metody, přístupy, formy práce, pravidelné vzdělávání učitelů (*účast na vzdělávacích akcích*)

II. Kvalita procesu vzdělávání a fungování školy²

Řízení školy a ekologická výchova

Ve škole je jmenován koordinátor EV, který je podporován ve své činnosti ředitelstvem školy. Je zpracován a realizován školní plán EV; aktivity jsou pravidelně oceňovány, včetně vzdělávacích a sebezvzdělávacích činností učitelů apod.

Ve škole je podporována spolupráce mezi učiteli (společné projekty, týmové vyučování, vzájemné hospitace, otevřenost ve vztahu k rodičům a dalším partnerům školy).

Žakovský parlament řeší i otázky péče o životní prostředí ve škole a v jejím okolí; škola organizuje nebo se aktivně podílí na akcích typu Den Země, Den ŽP, Den bez aut apod.;

Participace školy na životě obce, posilování školní identity různými aktivitami, celoškolskými projekty, událostmi školy, rituály :

- škola se zapojuje do projektů v rámci Místní Agendy 21 (např. v péči o veřejná prostranství, pořádání kulatých stolů s občany), do řešení regionálních problémů životního prostředí, systematicky spolupracuje s místním zastupitelstvem i s referáty životního prostředí příslušných úřadů;
- škola podporuje využívání místních zdrojů surovin, místních výrobků i potravin včetně produktů ekologických zemědělců, usiluje o zachování lidových zvyků a tradic regionu;
- při škole funguje centrum volného času (provozované školou nebo nevládní neziskovou organizací), které mj. nabízí ekologicko-výchovné aktivity (zejména v obcích, kde není DDM ani SVČ);

² Podklady pro zpracování této části jsme převzali a upravili podle materiálu, připraveného pro inspiraci ředitelům škol a školním koordinátorům EVVO: ZOUHAROVÁ, D. MÁČHAL, A. (2004) a podle projektu KULICH, J. a kol. (2003)

- škola zapojuje rodiče do školních i mimoškolních aktivit péče o životní prostředí (např. prostřednictvím občanského sdružení při škole); environmentální témata jsou projednávána i na schůzkách s rodiči, popř. v Radě školy.

Provoz školy:

- Škola má zpracovaný energetický audit a podle možností realizuje jeho doporučení za přímé účasti žáků; dává přednost alternativním energetickým zdrojům a prosazuje jejich využívání;
- užívání úsporných spotřebičů, pro úsporu vody jsou instalovány pákové baterie, úsporná splachovadla, sprchy; je dořešeno čištění odpadní vody apod. ;
- provedeno zateplení budov proti zbytečným únikům tepla v zimním období; otopný systém je řešen s ohledem na dosažení maximální úspornosti (termostatická regulace rozvodu tepla, instalace kogenerační jednotky pro výrobu tepla a elektřiny aj.); k ohřevu teplé užitkové vody je instalován solární kolektor, popř. využívány i jiné obnovitelné zdroje energie;
- provoz školy je bezodpadový (důraz na předcházení vzniku zbytečných odpadů) a podporující recyklaci, např. pitný režim zajišťován bez nápojových automatů, je využíváno recyklovaného papíru, jsou pořizovány vázané učebnice (k prodloužení jejich životnosti) ap.;
- běžně jsou užívány ekologicky příznivé učební pomůcky (sešity, papíry, obaly, pastelky, barvy ap.), čisticí, toaletní a prací prostředky;
- zavedeno třídění odpadu a zajištěn separovaný svoz odpadků včetně bioodpadu ze školní kuchyně, jehož rostlinná složka je kompostována současně se zbytky ze školní zahrady;
- skladba jídelničky a kultura stravování ve školní jídelně respektuje zásady zdravé výživy, jsou preferováni místní dodavatelé z certifikovaného ekologického zemědělství;
- zajištěn pitný režim dětí, volba vhodných nápojů (včetně šetrných obalů); vedení školy dokáže odmítnout „výhodné“ nabídky provozovatelů nápojových automatů;
- uplatňování hygienických zřetelů: osvětlení, větrání, pokojové rostliny, výzdoba, apod.
- soustavně je upravováno vnitřní i vnější prostředí školy, v areálu školy je hodně zeleně a květin;
- podle technických možností je k zalévání školní zahrady, pokojových rostlin i ke splachování na WC používána užitková (resp. dešťová) voda, ve škole je zaveden dvojitý rozvod vody (WC – užitková voda, jídelna – pitná voda);
- k pracovním činnostem je využíván hygienicky vhodný odpadový materiál z místních podniků, např. papír, látky, obalové materiály aj.;
- při rekonstrukcích budov je brán v úvahu vliv kvality i barevnosti použitých materiálů na životní prostředí, jsou zvažovány účinky technického vybavení na zdraví dětí atd.;
- pěstitelské práce na školní zahradě jsou vyučovány s výrazně environmentálním zřetelem (žáci např. pěstují stromky - společně i každý svůj, podílejí se na ozeleňování okolí školy, pěstují léčivé rostliny, materiály pro výtvarné kroužky, zpracovávají zeleninu a ovoce apod.);
- v rámci školních výletů je upřednostňována pěší, cyklo- a kombinovaná turistika před hromadnými autobusovými výpravami; seznamování dětí s přírodními zajímavostmi regionu, rozvíjení a upevňování citového vztahu k rodnému kraji;
- péče o klima školy - promyšlený celodenní režim (ranní čekání dětí před vyučováním, relaxační místa ve škole, organizace oběda apod.);

Strategie učení, organizace života ve škole, ve třídě, způsoby interakce a komunikace

Výukové strategie s akcentem na konstruktivistické pojetí výuky, podporu kritického a samostatného myšlení, na zkušenostní a činnostní pojetí výuky:

- autentické formy poznávání (např. skupinová práce, pozorování, aktivní práce s informacemi aj.) a přímý kontakt s přírodou a životním prostředím v okolí, v regionu;
- dlouhodobé i krátkodobé školní ekologicko-výchovné projekty, projektové dny, zapojování do projektů jiných institucí a organizací (např. Alcedo, Barvínek, Tereza ap.);
- účast na vícedenním soustředění v pobytovém středisku ekologické výchovy, účast na školách v přírodě s výrazným ekologicko-výchovným zaměřením, na terénních projektových dnech, vícedenních exkursích apod.;
- školní informační centrum (internet, knihovna, videotéka) je vybaveno a průběžně doplňováno potřebným softwarem, aktuálními tituly knih, časopisů a videosnímků s ekologickou tematikou, metodickými a pracovními listy, které vytvořili a v praxi ověřili učitelé školy;
- soustavná péče o školní zahradu či pole; biotopová část školní zahrady obsahuje ukázky volně rostoucích druhů i kulturních plodin;
- principy EV jsou uplatňovány nejen v přírodovědných předmětech, ale i ve společenskovedních, esteticko-výchovných aj. (viz EV jako průřezové téma v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání);
- na škole fungují koutky živé přírody (péče o ně je zajištěna celoročně);
- žáci pravidelně pečují o zvláště chráněné území (přírodní rezervace, přírodní památka), o významný krajinný prvek, park, studánku ap.;
- na škole pracují ekologicky zaměřené zájmové kroužky, ředitelstvím i učiteli jsou podporovány další mimoškolní aktivity v oblasti péče o životní prostředí včetně spolupráce se středisky ekologické výchovy, se základními organizacemi ČSOP i jiných nevládních organizací, se správami chráněných krajinných oblastí apod.;
- škola provádí ekologickou osvětu různými formami a zaměřuje se především na životní prostředí školy, obce, regionu – články a fotografiemi ve školním časopisu, na internetu, na nástěnkách, obecních vývěskách, v regionálním tisku apod.;

III. Kvalita výsledků vzdělávání

Efektivitu procesu utváření ekologické kultury osobnosti žáka nelze měřit okamžitě a jednoduše pouze zjišťováním vědomostí žáka, ale jde o dlouhodobější a nesnadno měřitelné efekty vzdělávání (úroveň dovedností, postojů, hodnot). Efektivitu výchovného působení lze však hodnotit podle výše zmíněných kritérií (znaků), např. lze sledovat přesah školní EV do života rodiny a obce, tzn. vyhodnocovat aktivity v oblasti péče o životní prostředí ve škole a obci – např. úroveň péče o přírodu, šetření energií, pořádek na ulicích, péče o vzhled prostředí, účast rodičů na akcích, ovlivňování životního stylu rodiny nebo veřejného mínění – např. pravidelnou rubrikou o EV v místním časopise, frekvenci ekologicko-výchovných podnětů pro volno-časové aktivity, účast v projektech apod.